

ЩОДО ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ ПІЛЬГ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей [1].

Враховуючи особливості військово-службової діяльності, яка тісно пов'язана з обмеженням основних прав та свобод військовослужбовців, у свою чергу вимагає від держави певну компенсацію за ці обмеження. З цією метою, зокрема, законодавством і встановлено систему пільг для військовослужбовців.

В науці права соціального забезпечення України проблемам надання соціальних пільг присвячували увагу в своїх роботах такі вчені, як: М. Д. Бойко, Н. Б. Болотіна, В. Я. Буряк, С. М. Синчук, І. М. Сирота, І. С. Ярошенко та інші. Проте питанням надання пільг військовослужбовцям, на жаль, у науці права соціального забезпечення України не приділено належної уваги. Діюча система надання пільг військовослужбовця має численні істотні недоліки, про що свідчить аналіз багаторічної практики виконання законодавства України з питань надання пільг.

Метою даної статті є аналіз законодавства України щодо надання пільг військовослужбовцям як невід'ємної складової гарантованого державою права військовослужбовцям на соціальний захист, розроблення пропозицій щодо їх вдосконалення.

Пільги військовослужбовцям — це встановлені законодавством України переваги порівняно з іншими громадянами, що надаються особам, які проходять службу у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, сформованих відповідно до закону. До основних нормативно-правових актів України, які закріплюють право військовослужбовців на пільги, належать Конституція України [1], Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [2], декрети Кабінету Міністрів України «Про прибутковий податок з громадян» [3], «Про державне мито» [4] та ряд інших нормативно-правових актів.

Для військовослужбовців встановлені такі основні пільги: звільнення від сплати податків з грошового забезпечення; безкоштовний проїзд разом із членами сімей (крім членів сімей військовослужбовців строкової служби) і перевезення багажу на нове місце служби, а також безкоштовний проїзд у відпустку; звільнення від сплати державного мита за видачу їм вперше паспорта громадянина України; користування правом безоплатного проїзду всіма видами міського пасажирського транспорту (за винятком таксі) та автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також заліз-

ничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів; безоплатна відправка та одержання листів та інші.

Попри багатоманітність пільг для військовослужбовців, сьогодні в Україні стоїть проблема щодо їх належного виконання, а також самої актуальності цих пільг.

Починаючи з 1995 року законами про Державний бюджет України неодноразово звужувалось право громадян на соціальний захист шляхом зупинення дії законів, що передбачають право на пільги. Конституційний Суд України неодноразово визнавав такі зміни неконституційними, однак зупинення дії законів, що передбачають право на пільги, законами про Державний бюджет України набрало системного характеру.

Так, ст. 36 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» [5] було передбачено, що пільги, компенсації і гарантії, на які згідно із законами України мають право окремі категорії працівників бюджетних установ, військовослужбовці та особи рядового і начальницького складу, щодо знижки плати за користування житлом (квартирної плати), паливом, телефоном та плати за комунальні послуги (водопостачання, водовідведення, газ, електрична та теплова енергія), безоплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту (за винятком таксі) та автомобільним транспортом загального користування у сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів надаються у разі, якщо зазначені працівники мають право на податкову соціальну пільгу. Розмір наданих пільг у грошовому еквіваленті разом із грошовими доходами зазначених працівників не повинен перевищувати величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу.

Рішенням Конституційного Суду України від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007 [6] визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення ст. 36 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік».

Зокрема, у рішенні Конституційний Суд України зазначає, що аналіз законодавчої діяльності Верховної Ради України свідчить про те, що при прийнятті законів про Державний бюджет України систематично зупиняється дія інших законів України щодо надання пільг, компенсацій і гарантій, які є складовою конституційного права громадян на соціальний захист і достатній рівень життя кожного (ст. ст. 46, 48 Конституції України). Систематичне зупинення законами про Державний бюджет України дії чинних законів України щодо надання пільг, компенсацій і гарантій фактично скасовує їх дію, в той час як зупинення дії положень законів, якими визначено права і свободи громадян, їх зміст та обсяг є обмеженням прав і свобод і може мати місце лише у випадках, передбачених Основним Законом України. Відповідно до ч. 3 ст. 22, ст. 64 Конституції України право громадян на соціальний захист, інші соціально-економічні права можуть бути обмежені, у тому числі зупиненням дії законів (їх окремих положень), лише в умовах воєнного або надзвичайного стану на певний строк.

Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що законом про Держбюджет не можна вносити зміни до інших законів, зупиняти їх дію чи скасовувати їх, оскільки з об'єктивних причин це створює протиріччя у законодавстві і як наслідок — скасування та обмеження прав і свобод людини і громадянина, та звернув увагу Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України на необхідність додержання положень Конституції України при підготовці, прийнятті та введенні в дію такого закону.

Незважаючи на рішення Конституційного Суду України від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007 Законом України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» [7] внесено суттєві зміни до соціальних законів, що обмежують надання пільг не тільки військовослужбовцям, а й іншим категоріям населення.

Конституційний Суд України у своєму рішенні від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008 [8] визнав такими, що не відповідають Конституції України положення Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» щодо обмеження прав громадян на пільги, та знову наголосив, що однією з конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина є недопущення їх скасування чи звуження їх змісту та обсягу при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів.

Аналізуючи проблеми надання пільг військовослужбовцям, необхідно відмітити, що останніми роками уряд України намагається перевести всю систему пільг до розряду державної соціальної допомоги, зокрема, Стратегією заміни системи пільг на адресну грошову допомогу населенню, затверджену постановою Кабінету Міністрів України від 2 березня 2002 року [9], передбачалося здійснити поетапне переведення пільг і субсидій населенню на компенсаційні виплати у грошовій формі, а також введення мораторію на запровадження нових видів пільг або розширення категорій їх одержувачів. Планувалося з 2005 року почати поетапне запровадження заміни пільг на грошові виплати. Але у зв'язку з завантаженістю державного бюджету, недостатністю коштів Стратегію в 2004 році було скасовано.

На даний час діє та впроваджується Стратегія упорядкування системи надання пільг окремим категоріям громадян до 2012 року, затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 червня 2009 року [10], яка направлена на упорядкування системи надання пільг, спрямування відповідних бюджетних видатків на підтримку найменш захищених верств населення, для яких пільги, компенсації і гарантії є додатковим засобом забезпечення достатнього життєвого рівня, ефективне використання бюджетних коштів, ведення обліку фактично спожитих послуг і наданих пільг, визначення фактичного розміру відповідних бюджетних витрат.

Серед шляхів реалізації Стратегії необхідно відмітити скорочення переліку категорій отримувачів пільг за професійною ознакою за умови адекватного підвищення рівня їх доходів, і більше того, запровадження класифікації пільг залежно від їх соціального призначення — як форми визнання заслуг перед

Батьківщиною, соціальної підтримки для забезпечення достатнього життєвого рівня найменш захищених верств населення чи додаткової гарантії у зв'язку з особливими умовами праці.

Таким чином, держава прагне скасувати пільги за професійною ознакою, що, в свою чергу, стосуватиметься також і військовослужбовців.

Встановлення пільг особам, які мають право на пільги за професійною ознакою, загалом залишається досить спірним питанням. Багато науковців погоджуються, що ці пільги слід скасувати, оскільки вони є пережитком радянської системи, за якої були встановлені. Н. Б. Болотіна зазначає, що наявність пільг за професійним статусом за міжнародною практикою вважається нонсенсом, оскільки презумується, що заробітна плата працівника будь-якої категорії має забезпечувати гідний рівень життя йому та членам його сім'ї і надавати можливість самостійно оплачувати усі необхідні житлові, побутові, медичні та інші послуги [11, 524]. З даним твердженням Н. Б. Болотіни можна погодитись, однак чи в змозі на сьогодні України після скасування пільг забезпечити належний життєвий рівень громадянам, а зокрема, військовослужбовцям та членам їх сімей.

Підсумовуючи вище викладене, необхідно відмітити, що проблема надання пільг не тільки військовослужбовцям, а й іншим громадянам є на сьогодні дуже актуальною. Діюча система надання пільг потребує вдосконалення, зокрема, для прийняття зваженого рішення є нагальним всезагальне та глибоке дослідження проблем надання пільг як всім категоріям населення, так і військовослужбовцям зокрема. Держава повинна вживати заходів щодо поступового реформування системи пільг, заміни їх на адресну допомогу чи інший адресний підхід.

Правильне вирішення цих проблем сприятиме підвищенню рівня соціального захисту не тільки військовослужбовців, а також ефективному функціонуванню системи соціального забезпечення в цілому та підвищенню престижу військової служби.

Література

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20 груд. 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 15. Ст. 190.
3. Про прибутковий податок з громадян : Декрет Кабінету Міністрів України від 26 груд. 1992 р. № 13-92 // Відомості Верховної Ради України — 1993. — № 10. — Ст. 77.
4. Про державне мито : Декрет Кабінету Міністрів України від 21 січ. 1993 р. № 7-93 // Відомості Верховної Ради України 1993. № 13. Ст. 113.
5. Про Державний бюджет України на 2007 рік : Закон України від 19 груд. 2006 р. № 489-V // Відомості Верховної Ради України. — 2007. — № 7-8. — Ст. 66.
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 29, 30, частини другої статті 56, частини другої статті 62, частини першої статті 60, пунктів 7, 9, 12, 13, 14, 23, 29, 30, 39, 41, 43, 44, 45, 46 статті 71, статей 98, 101, 103, 111 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» (справа про соціальні гарантії громадян) від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

7. Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України : Закон України від 28 груд. 2007 р. № 107-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2008. — № 5-6, 7-8. — Ст. 78.
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 65 розділу I, пунктів 61, 62, 63, 66 розділу II, пункту 3 розділу III Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» і 101 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 67 розділу I, пунктів 1-4, 6-22, 24-100 розділу II від 22 травня 2008 р. № 10-рп/2008 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
9. Стратегія заміни системи пільг на адресну грошову допомогу населенню : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 2 берез. 2002 р. № 253 // Офіційний вісник України. — 2002. — № 10 — Ст. 480.
10. Стратегія упорядкування системи надання пільг окремим категоріям громадян до 2012 року : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 черв. 2009 р. № 594-р // Офіційний вісник України. 2009. № 42. Ст. 1416.
11. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України : навч. посіб. / Н. Б. Болотіна. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К. : Знання, 2008. — 663 с.

Анотація

Шишлюк М. О. Щодо проблеми надання пільг військовослужбовцям. — Стаття.

У статті аналізується законодавство України щодо надання пільг військовослужбовцям. Розглядаються практичні питання належного виконання законодавства України щодо надання пільг військовослужбовцям, а також ставиться питання самої актуальності цих пільг.

Ключові слова: соціальний захист, пільги, військовослужбовці, соціальна допомога.

Анотация

Шишлюк М. О. О проблеме предоставления льгот военнослужащим. — Статья.

В статье анализируется законодательство Украины относительно предоставления льгот военнослужащим. Рассматриваются практические вопросы надлежащего выполнения законодательства Украины относительно предоставления льгот военнослужащим, а также ставится вопрос об актуальности этих льгот.

Ключевые слова: социальная защита, льготы, военнослужащие, социальное пособие.

Summary

Shyshlyuk M. O. Concerning the problem of military benefits. — Article.

The article analyzes the legislation of Ukraine on providing military benefits. It covers practical issues of proper implementation of legislation of Ukraine on military benefits and raises the question of the relevance of these benefits.

Keywords: social security, benefits, military, hardship allowance.